

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

**Dějiny výtvarného umění – Obecná teorie a dějiny umění
a kultury**

Erika Okruhlicová

**Parlerovská architektúra
na západnom Slovensku**

**The Parlerian Architecture
in the Western Slovakia**

Teze dizertační práce

Školitel: Prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr. h. c.

2015

Zámer práce

Zámerom dizertačnej práce je preskúmať pôsobenie členov stavitel'ského rodu Parler na západnom Slovensku, ktorého členovia a nasledovatelia obohatili vývin neskorogotickej architektúry. Napriek významnému miestu uvedeného rodu v rámci európskej neskorogotickej architektúry nebola uvedená téma doteraz celistvejšie spracovaná.

Nové riešenia uviedol do vývinu neskorogotickej architektúry predovšetkým Peter Parler, ktorého do Prahy priviedol Karol IV. Luxemburský a určil ho majstrom chrámu Sv. Víta, s ktorého výstavbou začal Peter v roku 1356. Peter bol synom Henricha Parlera z Kolína nad Rýnom. Medzi diela, na ktorých výstavbe pôsobil, patria chrám Sv. Víta v Prahe, kaplnka Všetkých Svätých a Karlov most, najprestížnejšie stavebné podniky tej doby v Prahe. Nové riešenia sa týkali predovšetkým inovatívneho prehodnotenia dovtedajších architektonických riešení smerom k dekoratívnosti

Bolo to obdobie, kedy aj stavitelia, ak boli majstrami vo svojom odbore, mohli nadobudnúť významné spoločenské postavenie. Stavitel'ské aktivity rodu Parler na západnom Slovensku súvisia predovšetkým s panovníckym rodom Luxemburgovcov, keďže syn Karla IV., uhorský kráľ a neskôr rímsky cisár Žigmund, nasledoval odkaz svojho otca v budovaní hradných sídel, ale aj sakrálnych stavieb. Bol podobne duchovne založený ako jeho otec, ktorý pre neploletého Žigmunda ako poručníka určil biskupa z brandenburského Lebusu, Petra von Oppeln.

Aj ďalší členovia rodu Luxemburgovcov, moravskí markgrófovia Jošt a Prokop, pôsobili na západnom Slovensku. Je preto pravdepodobné, že Henrich Parler ml., (či bol bratom, synom, alebo synovcom Petra Parlera, v tom sa literatúra nezhoduje) pôsobiaci v službách Jošta, staval aj na západnom Slovensku.

Sobášnou politikou Žigmunda sa na uhorský trón dostal rod Habsburgovcov a to vydajom dcéry Alžbety za Albrechta Habsburského, v čom Žigmund nasledoval postup svojho otca Karla IV., ktorý tiež vydal svoju dcéru Katarínu do Viedne, keď sa jej manželom stal Rudolf Habsburský.

České stavebné riešenia z pražského cisárskeho dvora sa tak šírili do Bratislavy buď priamo z Prahy, alebo z Viedne či z Budapešti, kde Žigmund vystaval svoje hradné sídlo pred presídlením do Bratislavy.

Na západnom Slovensku mohol pôsobiť aj Václav Parler, syn Petra Parlera, keďže v čase viedenského pôsobenia Václava Parlera navštívil Žigmund Viedeň a v tom období sa stavalo na dóme Sv. Martina v Bratislave.

Ako staviteľ na západnom Slovensku prichádza do úvahy tiež Janco Parler, syn Petra Parlera, pôsobiaci ako staviteľ záhrebskej katedrály, ktorý v štyridsiatych rokoch 15. storočia možno prišiel do Bratislavy. Staviteľia prichádzali na západné Slovensko počas vlády Žigmunda Luxemburského aj z juhonemeckých miest a prichádzali sem aj francúzski majstri.

Od päťdesiatych rokov 15. storočia prevažovali v Bratislave a na západnom Slovensku riešenia viedenskej stavebnej huty, v ktorých bolo ďalej rozvíjané a transformované dedičstvo Parlerovcov, predovšetkým v tvorbe Hansa Puchsbauma, ktorého plán zaklenutia bratislavského dómu zo štyridsiatych rokov 15. storočia bol zrealizovaný pravdepodobne ako dôsledok aktivít Albrechta Habsburského.

Laurenz Spenning, rovnako z viedenskej huty, autor parlerovskej klenby bratislavského presbytéria, zase pôsobil v službách Mateja Hunyadyho, zvaného Korvína. Stavebné riešenia, ktoré boli rozvíjané na panovníckych dvoroch, našli uplatnenie aj v sídlach šľachtických rodov a v kostoloch miest a obcí, ktoré patrili ich panstvám, tiež v mendikantských kostoloch. Stavby kostolov, samozrejme, financovali aj mešťania, ktorých význam v spoločnosti 14. a 15. storočia vzrastal.

Štruktúra práce

Štruktúra dizertačnej práce je rozdelená tak, aby bolo možné objasniť tvorbu rodu Parler najprv v súvislosti s dobovou spoločenskou situáciou, pretože stavebná činnosť bola podporovaná predovšetkým donátormi – panovníkmi a šľachticmi, ktorí finančne podporovali architektov. Samozrejme, aj mešťania, spoločenská trieda, ktorá v tej dobe silnela, podporovala výstavbu kostolov. Po objasnení týchto súvislostí je možné lepšie porozumieť vzniku parlerovskej architektúry. Nasleduje charakteristika jednotlivých členov rodu Parler (Henrich ml., Václav, Janco), ktorí pravdepodobne pôsobili na západnom Slovensku a tiež nasledovateľov ich dedičstva (Konrad von Erling, Hans Puchsbaum a Laurenz Spenning).

V priebehu storočí, od polovice 14. do polovice 15. storočia, sa postupne presunulo ťažisko stavebnej činnosti z Prahy do Viedne, avšak v stavbách Hansa Puchsbauma a Laurenza Spenninga, ktorí pôsobili na čele viedenskej svätoštefanskej huty, pretrvalo parlerovské dedičstvo aj naďalej, pričom ho rozvinuli smerom k neskorej gotike využitím nových prvkov. Dôležitým bol v tomto zmysle rok 1459, kedy sa v Regensburgu rozhodlo o tom, že viedenská stavebná huta bude rozhodujúca pre stavebné riešenia, uplatnené v Uhorsku.

Po popise jednotlivých členov je dôležité analyzovať jednotlivé sakrálne a svetské stavby v súvislosti s parlerovskými riešeniami v nasledujúcich lokalitách:

Bratislava (dóm Svätého Martina, kostol františkánov, kostol klarisiek, kaplnka Svätého Ladislava v Stará radnici), Boldog (kostol Nanebovzatia Panny Márie), Častá (kostol Svätého Imricha), Dolné Orešany (kostol Nanebovzatia Panny Márie), Doľany (kaplnka Svätého Leonarda), Holice (kostol Svätého Petra a svätého Pavla), Marianka (kostol Narodenia Panny Márie kláštora paulínov), Pezinok (kostol Nanebovzatia Panny Márie), Skalica (kostol Svätého Michala Archanjela, františkánsky kostol Sedembolestnej Panny Márie) Svätý Jur (kostol Svätého Juraja), Šamorín (kostol ev. a. v.) a Trnava (kostol Svätého Mikuláša). Čo sa týka hradov v rámci západného Slovenska, preskúmané boli hrady: Bratislavský hrad, Beckovský hrad a hrad Červený Kameň.

Metodológia

Z metodologického hľadiska bolo dôležité porozumieť spoločenskému kontextu neskorého stredoveku v súvislosti s donátormi, ktorí zamestnávali architektov v súvislosti s reprezentatívnou funkciou architektúry.

Zároveň bola v práci uplatnená komparatívna metóda, ktorá z dôvodu častokrát nezachovaných dokumentov o staviteľoch bola jedným z rozhodujúcich metodologických prístupov v skúmaní neskorogotickej parlerovskej architektúry.

Metodológia dejín umenia všeobecne interpretuje vývin gotickej architektúry z hľadiska štádií na ranú, klasickú a neskorú gotiku, ale rovnako aj z hľadiska štádií v zmysle slohovom, teda že aj sloh sa skladá zo slohových stupňov. Tak v rámci gotickej architektúry môže existovať v jej závere barokové štádium, ktoré následne prejde do klasicistického štádia, ktoré je už svojím spôsobom renesanciou - ďalším slohom nasledujúcim po gotickom slohu.

Z metodologického hľadiska patrí architektonická tvorba rodu Parler k neskorej gotike. Tá býva niekedy označovaná aj ako baroková fáza gotiky.

Podľa Chytila bol Peter Parler predstaviteľom bohatého slohu, ktorý v sebe nesie počiatky dekoratívneho slohu, zárodky gotického baroka. Je možné k tomu dodať, že v rámci neskorogotickej architektúry na západnom Slovensku sa gotické baroko rozvinulo ako v tvorbe členov jeho rodu, tak aj u nasledovateľov jeho architektonickej tvorby.

Preto je dôležité preskúmať uvedené obdobie z hľadiska „barokových“ prvkov. Zároveň býva parlerovská architektúra dávaná do súvislosti s tzv. krásnym, resp. mäkkým slohom, ktorý súvisí predovšetkým so sochárskou tvorbou neskorej gotiky, so sochami Madon. V rámci architektúry sa v tomto zmysle jedná o optické pôsobenie architektúry a o členenie stavebných článkov, kedy má ich dekoratívnosť väčšiu dôležitosť než tektonickosť.

Následuje analýza parlerovskej architektúry z filozofického hľadiska, a to v súvislosti s myšlienkami Svätého Augustína, Mikuláša Kuzánskeho a Georga Wilhelma Friedricha Hegela. Filozofická interpretácia pomáha lepšie porozumieť vtedajšej spoločnosti (prostredníctvom spisu Mikuláša Kuzánskeho),

a teda aj architektúre. Interdisciplinárny výskum parlerovskej architektúry pomáha lepšie jej porozumieť. V rámci diel zmienených filozofov sa nachádzajú určité paralely. Základné výstavby filozofických diel majú spoločný počiatok v biblických textoch – na tie sa odvoláva Svätý Augustín – v zmysle postupnosti časových úsekov, ktoré smerujú k jednému cieľu, teda ku Kristovi a Bohu. Uvedené úseky sa týkajú ako vzniku sveta (jednotlivé dni), tak aj vývinu ľudstva prostredníctvom rodov od Adama po Ježiša. Mikuláš Kuzánsky vo svojom diele O učenej nevedomosti zdôrazňoval jednotu všetkého bytia v Bohu, ktorou sa snažil vyriešiť nepokoje spoločnosti v polovici 15. storočia – práve vtedy stráca rod Luxemburgovcov svoje významné postavenie v rámci európskej spoločnosti. Kuzánsky zdôrazňoval, že k Bohu sa dospeje cez Krista.

Postupnosť v teleologickom zmysle, podobnú s Augustínovou, aplikoval Hegel vo svojom diele Fenomenológia Ducha, v ktorom vývin Ducha končí uvedomením si samého seba v Kristovi. V rámci vývinu Duch postupuje dialekticky cez jednotlivé stupne, ktoré počtom súhlasia s Augustínovým počtom dní a období ľudstva. Tento vývin Fenomenológie Ducha je aplikovateľný na vývin spoločnosti prostredníctvom rodu Luxemburgovcov, ale aj na vývin gotickej architektúry. V ňom rod Parlerovcov predstavuje dôležitú súčasť neskorogotického vývinu. Členovia rodu Parler pôsobili do polovice 15. storočia (Janco pravdepodobne mohol byť na základe výskumu prítomný v polovici 15. storočia aj v Bratislave). Teda podobne, ako rod Luxemburgovcov. Napriek tomu parlerovské riešenia pretrvali aj do ďalšieho obdobia. Vývin architektúry a umenia v dobe pôsobenia architektov rodu Parler, predovšetkým na prelome 14. a 15. storočia, sa spája s názvom krásny štýl, mäkký štýl aj medzinárodný štýl. Zároveň sa v architektúre často nachádzajú stavebné články, ktoré bývajú označované ako masky, niekedy monštrá. V tomto zmysle je možné vnímať v rámci neskorogotického vývoja architektúry a umenia dva póly, v súlade s Kuzánskeho filozofiou.

Pramene

V rámci práce bola použitá odborná literatúra od prvej polovice 19. storočia do súčasnosti a archívne dokumenty. Veľkú zásluhu má v tomto zmysle Václav Mencl, ktorého štúdie k sakrálnym stavbám v lokalitách západného Slovenska pomohli rozšíriť doterajšie poznatky.

Záver

V rámci dizertačnej práce, venujúcej sa pôsobeniu rodu staviteľov Parler na západnom Slovensku a jeho nasledovateľov, bola preskúmaná činnosť členov rodu Parler s menami Henrich ml., Václav a Janco, ktorí pôsobili predovšetkým v službách členov panovníckeho rodu Luxemburgovcov. Zároveň bola analyzovaná činnosť ich nasledovateľov, Konrada z Erlingu, Hansa Puchsbauma a Laurenza Spenniga.

Rod Parlerovcov významne prispel k rozvoju neskorogotickej architektúry z hľadiska nových riešení a foriem. Dôležitou stavitel'skou osobnosťou bol Peter Parler, pôsobiaci na dvore českého kráľa a rímskeho cisára Karla IV. Luxemburského v Prahe, ktorého stavebné riešenia boli uplatňované ako jeho synmi s rovnakou profesiou ako ich otec, tak aj ďalšími stavitel'mi a tiež ďalšími generáciami stavitel'ov. Nasledovatelia rodu Parler tiež prispeli k rozvoju neskorogotickej architektúry transformovaním odkazu rodu Parler. Významným podporovateľom stavitel'skej činnosti bol uhorský kráľ a rímsky cisár Žigmund Luxemburský. Počas jeho panovania pravdepodobne vyvíjal stavebnú činnosť v Bratislave Václav Parler, syn Petra Parlera, pôsobiaci na výstavbe viedenského dómu Sv. Štefana. Parlerovské stavebné riešenia na Žigmundovom kráľovskom dvore v Bratislave je možné dať do súvislosti s nasledovaním stavebného reprezentatívneho programu jeho otca Karla IV. Poukazujú na to architektonické články predovšetkým na Žigmundovej bráne a tiež v dóme Sv. Martina v Bratislave. Henrich Parler mohol pôsobiť na západnom Slovensku v období, keď moravskí markgrófovia Jošt a Prokop Luxemburskí dostali do zálohu Bratislavský hrad. Stavebné riešenia zo záveru 14. storočia a z obdobia prelomu 14. a 15. storočia sa nachádzajú predovšetkým v Bratislave. Stavebná huta pôsobiaca v Bratislave počas panovania

Žigmunda Luxemburského, ktorú viedol Konrád z Erlingu, sa sústredila ako na výstavbu ako reprezentatívnej, tak aj obrannej architektúry.

Janco Parler, ktorý pôsobil ako staviteľ v Záhrebe, na základe výskumu pravdepodobne mohol prísť ako staviteľ do Bratislavy, v ktorej v polovici 15. storočia zaklenuli dóm Sv. Martina podľa nákresu viedenského staviteľa Hansa Puchsbauma.

V uvedenom období vládol v Bratislave Albrecht Habsburský. V nepokojnej dobe po smrti Albrechta dal trojlodie variantom parlerovskej klenby zaklenúť pravdepodobne Fridrich III. Habsburský. Stavebné riešenia dómu Sv. Martina predstavovali v danom období vzor pre sakrálne stavby, v rámci západného Slovenska napríklad pre Šamorín.

V ďalšom období podporoval stavebnú činnosť rod Hunyadyovcov. Keď v roku 1459 získala dominantné postavenie v rámci Uhorska viedenská svätoštefánska stavebná huta pod vedením Laurenza Spenninga, parlerovské dedičstvo, ktoré rozvíjala, sa vďaka významu huty šírilo intenzívnejšie.

Na význam stavebného rodu Parler pre vývin neskorogotickej architektúry na západnom Slovensku poukazuje skutočnosť, že stavebné riešenia, ktoré vyvinul Peter Parler na pražskom dvore českého kráľa a rímskeho cisára Karla IV. Luxemburského, boli počas ďalších generácií staviteľov uplatňované aj na šľachtických sídlach a kaplnkách, predovšetkým v súvislosti s rodom grófov zo Sv. Jura a Pezinka, Rozgonyovcov a Stiborovcov.

Parlerovské riešenia boli na základe výskumu určené aj na stavbách mendikantských sakrálnych stavieb rádov františkánov a klarisiek v Bratislave a františkánov v Skalici.

Analýzou stavebných riešení sakrálnych stavieb a hradov na západnom Slovensku komparatívnym a archívnym výskumom sa podarilo zistiť ich súvis s pôvodnými a transformovanými parlerovskými riešeniami.

Práca prináša zároveň nový prístup ku vývinu neskorogotickej architektúry na základe interdisciplinárneho výskumu v súvislosti s filozofickým hľadiskom, ktorý pomáha lepšie vysvetliť vývin dobovej architektúry a spoločnosti.

Týka sa to predovšetkým spojenia umeleckohistorickej teórie s myšlienkami Sv. Augustína, Mikuláša Kuzánskeho a Georga Wilhelma Friedricha Hegela, pretože neskorogotická architektúra súvisiaca s rodom Parler a ich nasledovníkmi vznikala v určitom dobovom spoločenskom kontexte, ktorý vystihol vo svojom diele Mikuláš Kuzánsky.

Literatúra

BALLUS 1823 — Paul von BALLUS: Presburg und seine Umgebungen, Bratislava, 1823

BENEŠOVSKÁ 1994 — Klára BENEŠOVSKÁ: Architektura – gotická katedrála. In: Katedrála sv. Víta v Praze /K 650. výročí založení/ ed.: MERHAUTOVÁ Anežka, Academia Praha, 1994, 25–65

BIRNBAUM 1932 (1987) — Vojtěch BIRNBAUM: Doplněk k vývojovým zákonům? In: Vojtěch Birnbaum. Vývojové zákonitosti v umění. ed. Ivo Hlobil, Praha 1987 (článok vyšiel pôvodne v roku 1932), 47-50

BIRNBAUM 1941 — Vojtěch BIRNBAUM: Barokní princip v dějinách architektury, Praha 1941 (prvý raz vyšla stať v roku 1924)

BUREŠ 1965 — Jaroslav BUREŠ: Problém klenby bratislavského dómu, In: Marian Váross (red.), Zo starších výtvarných dejín Slovenska. Venované Prof. Dr. Vladimírovi Wagnerovi, Bratislava, 1965, 67–79

BUREŠ 1972a — Jaroslav BUREŠ: Zum Werk des Meisters Laurenz Spinning. In: Actes du 22e Congrès International d'histoire de l'art. Evolution générale et développements régionaux en histoire de l'art. Budapest 1969. ed. RÓZSA György. Budapest 1972, 539–542

BUREŠ 1972b — Jaroslav BUREŠ: Die Meister des Pressburger Domes, in: VAYER László (ed.): Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae XVIII, Budapest 1972, 85–105

FOCILLON 1963 — Henri FOCILLON: The Art of the West. Gothic Art. Volume II., Leicester 1963

FLOSS 1977 — Pavel FLOSS: Mikuláš Kusánský - Život a dílo, Praha 1977

- HEGEL 1960 — Georg Wilhelm HEGEL: Fenomenologie ducha, Praha 1960.
- HOFFMANN 1938 — Edith HOFFMANN: Pressburg im Mittelalter. Vergessene Künstler, verlorene Denkmäler, in: Südostdeutsche Forschungen III, 1938, 280–334
- FLOSS 1977 — Pavel FLOSS: Mikuláš Kusánský - Život a dílo, Praha 1977
- GAHÉR 2010 — Daniel GAHÉR: Svätý Jur a svätojurskí a pezinskí grófi v 15. a začiatkom 16. storočia, In: Zo starších dejín Svätého Jura. Svätý Jur 800. 1209-2009. zost. Zuzana Štefániková, Svätý Jur 2010, 43–57
- GEREVICH 1955 — László GEREVICH: Prager Einflüsse auf die Bilhauerkunst der Ofner Burg, In: Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus II, Budapest 1955, 51–63
- Le GOFF 2014 — Jacques Le GOFF: O hranicích dějinných období. Na příkladu středověku a renesance. Praha, 2014
- HOMOLKA 1974 — Jaromír HOMOLKA: Studie k počátkům umění krásného slohu v Čechách. K problematice společenské funkce výtvarného umění v předhusitských Čechách. Praha, 1974, 35–75
- HLOBIL 1996 — Ivo HLOBIL: Stavební účty katedrály Sv. Víta v Praze dokládají parléře Jindřicha, ne Jindřicha Parléře, In: ARS, č. 1-3, 1996, 112–121
- HLOBIL 2013 — Ivo HLOBIL: Der spätgotische Turmwächter des Altstädter Turms der Karlsbrücke. Neue Fragen einer einzigartigen Statue, In: Umění-Art, č. 3, roč. 61, 2013, 257–267
- JÉKELY 2006 — Zsombor JÉKELY: Die Rolle der Kunst in der Repräsentation der ungarischen Aristokratie unter Sigismund von Luxemburg, In: TAKÁCS Imre/JÉKELY Zsombor/PAPP Szilárd/ POSZLER Györgi (eds.): Sigismundus Rex et Imperator – Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg 1387 - 1437, Budapest-Luxemburg, Mainz am Rhein, 2006, 298–310
- KAHOUN 1958 — Karol KAHOUN: Stavebný vývoj vinohradníckych miest na západnom Slovensku. In: Pamiatky a múzeá VII, 1958, 105–118

KAHOUN 1960 — Karol KAHOUN: Skalica, In: Pamiatky a múzeá, roč. 9, 1960, 29–33

KAHOUN 1978-1979 — Karol KAHOUN: Miesto slovenskej gotickej architektúry v stredoeurópskom kontexte, In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Historica XXIX/XXX, Bratislava 1978-79, 105–113

HUDEC 2009 — Rudolf HUDEC: Františkáni v Bratislave v rokoch 1238–1950, Bratislava 2009

KUTHAN 2008 — Jiří KUTHAN: Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity, Opera Facultatis Theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis Historia et historia artium vol. VII, Nakladatelství Tomáš Halama, Praha 2008

KUTHAN 2010 — Jiří KUTHAN: Světská kurfiřtství ve Svaté říši římské v době Lucemburků, in: Milada Sudníčková (ed.): Čechy jsou plné kostelů / Boemia plena est ecclesiis. Kniha k počtě PhDr. Anežky Merhautové, DrSc., Praha, 2010 384–390

KUTHAN/ROYT 2011 — Jiří KUTHAN / Jan ROYT: Katedrála Sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů. Praha, 2011

MENCL 1968 — Václav MENCL: Dóm sv. Martina v Bratislave, In: Vlastivedný časopis XVII, 1968, 148–160

MENCL/MENCLOVÁ 1936 — Václav MENCL / Dobroslava MENCLOVÁ: Bratislava - stavební obraz města a hradu, Praha, 1936

MENCL 1977 — Václav MENCL: Der Parlerstil gmündener Meister, In: Umění XXV, 1977, č.6, 477–489

PAPP 2006 — Szilárd PAPP: Die neue Residenz Sigismunds in Pressburg, in: TAKÁCS Imre/JÉKELY Zsombor/PAPP Szilárd/ POSZLER Györgi (ed.): Sigismundus Rex et Imperator – Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg 1387- 1437, Budapest-Luxemburg, Mainz am Rhein, 2006, 239–245

ŽÁRY 1990 — Juraj ŽÁRY: Architektúra, in: BAGIN Anton /RUSINA Ivan / TORANOVÁ Eva / ŽÁRY Juraj : Dóm sv. Martina v Bratislave, Bratislava 1990, 19–78

Archívne pramene (nákrasy a štúdie Václava Mencla)

MENCL s.d. A — Václav MENCL: Boldog, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3386)

MENCL s.d. B — Václav MENCL: Bratislava, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3389)

MENCL s.d. C — Václav MENCL: Častá, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3390)

MENCL s.d. D — Václav MENCL: Ompitál, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3394)

MENCL s.d. E — Václav MENCL: Dolné Orešany, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3492)

MENCL s.d. F — Václav MENCL: Grinava, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3406)

MENCL s.d. G — Václav MENCL: Marianka, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3405)

MENCL s.d. H — Václav MENCL: Pezinok, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3408)

MENCL s.d. I — Václav MENCL: Skalica, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3492)

MENCL s.d. J — Václav MENCL: Svätý Jur, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3399)

MENCL s.d. K — Václav MENCL: Šamorín, s.d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, Sign. Z 3719)

MENCL s.d. L — Václav MENCL: Architektúra - Vrcholně got. IV., s. d., (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, sign. T 1045)

MENCL s.d. M — Václav MENCL: Architektúra - Pozdně got. VII., s. d. (dokumentácia Archívu Pamiatkového úradu SR, sign. T 1048)